

Наступна важлива форма застосування використання спеціальних знань – судова експертиза. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду. Із метою дослідження комп'ютерів, їх комплектуючих і тієї інформації, що в них знаходиться, призначається комп'ютерно-технічна експертиза – один із видів інженерно-технічних експертиз. Під час розслідування шахрайств, що вчиняються в мережі Інтернет актуальним є проведення й інших видів експертиз – трасологічна, фоноскопична, фотопортретна, криміналістичні дослідження документів, авторознавчі, бухгалтерська тощо.

На основі вищевикладеного підводимо підсумок, що провідною формою використання спеціальних знань під час розслідування шахрайств, що вчиняються з використанням мережі Інтернет в процесуальній формі (призначення та проведення судової експертизи, яка дозволяє повним чином виявити «злочинні сліди», встановити осіб, причетних до злочинної діяльності, та забезпечити якісне розслідування і профілактику правопорушень цього типу) та в непроцесуальній формі (коли залучають спеціаліста для роз'яснень та консультацій). Під час розслідування даного злочину призначають комп'ютерно-технічні, криміналістичні, а в деяких випадках і бухгалтерські експертизи.

Жук А. А.,
аспірант кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАРАНТІЙ ПРАВ І СВОБОД ПІДОЗРЮВАНОГО ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Аналіз судової практики, надає нам можливість визначити, що поширеною помилкою, яку слідчі судді допускають, застосовуючи до підозрюваних запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, є обґрунтування прийняття такого рішення виключно тяжкістю покарання, яке могло бути призначене підозрюваному у разі визнання його винуватим у вчиненні кримінального правопорушення без належного з'ясування наявності у кримінальному правопорушенні

хоча б одного із ризиків, передбачених ст. 177 КПК України [2; 3, с. 136]. Також певні об'єктивні складнощі викликає клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, на практиці приклади їх порушень зустрічаються доволі часто. Зокрема, непоодинокими є випадки, коли у клопотаннях про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою слідчим, прокурором не зазначається точна інформація щодо даних про особу, відносно якої подається таке клопотання (невірна адреса місця перебування, помилкові дані про прізвище, ім'я та по батькові тощо), не розкриваються обставини та не підтверджуються факти необхідності застосування до осіб запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; трапляються випадки, коли до клопотання не долучаються копії матеріалів кримінального провадження, які мають істотне значення під час розгляду клопотання, можуть суттєво вплинути на висновки слідчого судді, що є перешкодою для повного, всебічного та об'єктивного розгляду таких клопотань [3, с. 137].

Окрему проблему становить клопотання слідчими та прокурорами про обрання запобіжного заходу, в якому чітко не зазначено дати затримання особи, оголошення у розшук або попереднього тримання такої особи під вартою/ застосування до особи іншого запобіжного заходу; не засвідчено копії доданих до клопотання документів; відсутній витяг із Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо вчиненого особою кримінального правопорушення, що стає суттєвою перешкодою у обчисленні строків та вирішенні питання щодо обґрунтованості підозри та оцінки наявних ризиків [4].

Під юридичними (правовими) гарантіями, як правило, розуміють систему закріплених правовими нормами юридичних засобів, яка здатна реально забезпечити реалізацію, охорону та захист суб'єктивних прав особи [5, с. 108]. З іншого боку, юридичні гарантії – це сукупність правових норм, що визначають обсяг прав, свобод та обов'язків громадян та встановлюють засоби їх реалізації і охорони від будь-яких порушень [1, с. 5; 7, с. 63].

Відповідно, перші з названих елементів встановлюють безпосереднє право людини, другі – регламентують загальні положення форми процесу, процедури забезпечення, реалізації, охорони і захисту права. Це дає підстави говорити про те, що основне своє вираження гарантії знаходять у безпосередній правореалізуючій діяльності людини та у правозастосовній діяльності держави. У будь-якому разі переважна більшість дослідників займає позицію, відповідно до якої юридичні гарантії поділяються на конституційні та галузеві – тобто гарантії, які функціонують у конкретних галузях права

(кримінально-правові, кримінальні процесуальні, цивільно-процесуальні тощо).

Що ж до питання про систему та структуру правових гарантій, то тут серед дослідників немає єдності. Наприклад, П. М. Рабінович розуміє під цим поняттям і певні норми права, і правозастосовну діяльність, що на них ґрунтується, й індивідуальні юридичні акти, якими ця діяльність фіксується [6, с. 237].

Л. М. Лобойко виділяє наступні компоненти системи кримінальних процесуальних гарантій: достатній ступінь урегульованості кримінальної процесуальної діяльності; кримінальна процесуальна форма; засади кримінального провадження; процесуальний статус учасників кримінального процесу; можливість застосування заходів забезпечення кримінального провадження (запобіжних та інших заходів); судовий контроль; прокурорський нагляд; відомчий контроль; обґрунтування процесуальних рішень і ускладнений порядок прийняття деяких із них (про обшук у житлі особи, про взяття особи під варту тощо); право на оскарження дій і рішень органів і посадових осіб, які ведуть процес; юридична відповідальність [7, с. 18–19; 8, с. 30].

У цьому контексті варто наголосити, що у дійсності гарантії функціонують як сукупність будь-яких явищ або процесів, які включають як позитивний, так і негативний вплив на суспільні відносини, поступово наближаючись до сфери кримінальних процесуальних відносин. Приміром, Е. Ф. Куцова зазначає, що гарантіями прав та інтересів особи є ціла система різноманітних передбачених кримінальним процесуальним законом засобів, які реалізуються у діяльності суду, прокурора, слідчого, захисника, а також інших учасників кримінального процесу, завдяки чому у сукупності з іншими видами гарантій у процесі цієї діяльності забезпечуються права та інтереси особи у кримінальному провадженні [1, с. 7; 9, с. 10].

Вважаємо за необхідне, звернути увагу на системний характер гарантій, про що говорить, зокрема, той факт, що усі види гарантій, будучи цілком самостійними категоріями, водночас тісно взаємодіють між собою і багато в чому обумовлені одна одною. Саме тому, слід пам'ятати, що забезпечення прав учасників кримінального провадження здійснюється усією системою гарантій, які діють у кримінальному процесі (як юридичними, так і загальними).

Отже, окремі види гарантій, наприклад, навіть кримінальні процесуальні, можуть розглядатися лише статично. У динаміці або в реальності правозастосування всі вони існують як система, і лише

система гарантій може забезпечити дотримання прав і законних інтересів підозрюваного у кримінальному провадженні, а також досягнення його завдань.

Як слушно визнає О. П. Кучинська: «наявність цілої системи юридичних гарантій, навіть закріплених законодавчо, ще не є свідченням якісного забезпечення прав особи. Закон у своїх нормах закріплює елементи системи гарантій лише статично. Водночас, функціонування цієї системи тісно пов'язане та багато у чому зумовлене організаційною роботою органів державної влади, а також є невід'ємним від правосвідомості та правової культури населення й посадових осіб» [1, с. 7].

Ми спробуємо класифікувати юридичні гарантії, які у свою чергу, є різними за критеріями. Так, за поширеністю, юридичні гарантії прав і свобод підозрюваного при застосуванні запобіжного заходу тримання під вартою слід поділити на: 1) національні, передбачені кримінальним процесуальним законодавством України; 2) міжнародні, а також ті, що пов'язані з існуванням континентальних систем захисту прав і свобод особи під час застосування заходів забезпечення.

За рівнем юридичної сили нормативно-правових актів, у яких гарантії закріплено на: 1) гарантії, що містяться у міжнародних договорах (міжнародні стандарти прав і свобод особи під час застосування заходів забезпечення); 2) конституційні гарантії; 3) гарантії, що передбачені КПК України, Кримінальним кодексом України, Кримінально-виконавчим кодексом України; 4) гарантії, що передбачені іншими Законами України.

Підкреслюючи системний характер гарантій охорони прав і свобод людини, можемо зробити висновок про те, що всі вони перебувають у тісному і нерозривному зв'язку та є взаємозалежними і взаємопов'язаними. Зокрема, процесуальні гарантії є формою втілення в реальність матеріальних гарантій. Функціонування інституційно-організаційних гарантій спирається на матеріальні і процесуальні та цілком від них залежить. Внутрішньодержавні матеріальні й процесуальні гарантії засновуються на загальновизначених міжнародно-правових гарантіях, закріплених у відповідних міжнародно-правових нормах, які стали частиною національного права держави. Щодо галузевих гарантій, то вони складаються з відповідних кожній галузі права матеріальних і процесуальних гарантій. У межах єдиної системи головне призначення кожного із зазначених видів гарантій та їх груп полягає у тому, щоб забезпечити максимально сприятливі умови для реального захисту прав і свобод людини.

Список використаних джерел

1. Кучинська О. П. Поняття гарантій забезпечення прав учасників кримінального провадження. Адвокат. 2012. № 7 (142). С. 4–8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/adv_2012_7_1.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13 квіт. 2012 р. Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Тищенко О. І. Тримання під вартою: окремі питання правозастосовних реалій. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2014. Вип. 27 (3). С. 135–138. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_27%283%29_35.
4. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження від 07 лют. 2014 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/n0001740-14>.
5. Аверченко А. К. Подозреваемый и реализация его прав в уголовном процессе: дисс... канд. юрид. наук: 12.00.09. Томск, 2001. 237 с.
6. Рабінович П. М., Хавронюк М. І. Права людини і громадянина : навч. посіб. Київ : Атіка, 2004. 464 с.
7. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальні гарантії реалізації змагального методу кримінально-процесуального права. Правничий вісник ун-ту «Крок». 2007. Вип. 2. С. 203–209.
8. Зеленська М. І. Класифікація гарантій прав і свобод особи під час застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Вісник кримінального судочинства. 2016. № 4. С. 26–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2016_4_5.
9. Куцова Э. Ф. Уголовно-процессуальные гарантии прав и законных интересов личности (советский уголовный процесс): автореф. дисс ... докт. юрид. наук : 12.00.09 «Уголовный процесс; судостроительство; прокурорский надзор; криминалистика». Москва, 1986. 46 с.